

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1976

BRNO 1978

fassen, ober dieser waren die Hochwasseranschwommungen ungefähr 60 cm mächtig. Mit der östlichen Sonde erfasste man den Rand des ursprünglichen Grabens.

Die Feste in Jeseník bildete im 14. Jahrhundert ein Turm im Ausmasse von 15 x 17 m, mit 190 cm starken Mauern. Das ursprüngliche Terrain lag um 300 cm tiefer als der heutige Burghof. Der Eintritt in den Turm befand sich auf der Nordseite und war um 120 cm oberhalb des ursprünglichen Terrains erhöht. Die Gesamthöhe des Turmes kann man nicht bestimmen. Den Turm umgab ein vom Objekt 8 m entfernter Graben.

Die ältere Phase der Feste in Jeseník ähnelt der Feste im unweiten Adolfovce /Adelsburg/, deren turmförmiger Bau Aussenausmasse von 16 x 9,7 m hatte. Die Stärke der Wände erreichte 2,9 m und bestand aus zwei Räumen.

POVRCHOVÉ PRŮZKŮMY A ZÁCHRANNÉ AKCE V OKOLÍ VELKÝCH BÍLOVIC V ROCE 1976

/okr. Břeclav /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

/Tab 29 /

Během výzkumu velkomoravského pohřebiště u Velkých Bílovic byla provedena řada povrchových sběrů a záchranných výzkumů v okolí lokality. Již v dubnu 1976 byl proveden průzkum v poloze "Hradištěk" severovýchodně od středohradištního pohřebiště v trati "Úlehly". O hrádku ležícím ve výšinné ostrožné poloze nad údolím bezejmenného potoka se předpokládalo, že pochází ze středověku. Tato domněnka však nebyla potvrzena žádnými nálezy /1/. Při povrchovém průzkumu opevnění bylo získáno několik fragmentů keramiky, které jednoznačně datují existenci fortifikace do středověkého období, snad do 14. - 15. století. Vzhledem k poloze hrádku je možno uvažovat o tom, že v jeho blízkosti stávala i středověká osada. Podobnou situaci známe z řady jiných lokalit, a tento typ středověkého hrádku bývá ve většině případů úzce vázán na sídliště v bezprostředním okolí /maximálně do okruhu 1-1,5 km /2/. Zaniklá středověká vesnice však není v písemných pramenech doložena a neprojevuje se ani ve tvaru katastru dnešních Velkých Bílovic. Osadu pod jménem "Novosady" klade však do blízkosti hrádku lidová tradice, a to přímo do míst, kde probíhal archeologický výzkum středohradištního pohřebiště. Dle zkušeností, získaných při průzkumu a lokalizaci zaniklých osad, mívá lidová tradice v určení polohy sídliště pravdu /3/.

Při sledování rozsáhlých rekultivačních prací severně a severovýchodně od pohřebiště v trati "Úlehly" nebyly získány žádné přesvědčivé doklady středověkého osídlení. Na svahu proti "Hradištěku" byly sice odkryty dva zahloubené kruhové objekty, ale kromě zlomků zvířecích kostí, mazanice a kostry psa nepřinesly žádné nálezy. Jediný nalezený střepek ode dna nádoby lze datovat od střední doby hradištní až do středověku. Podobně i povrchovým průzkumem v prostoru západně od pohřebiště bylo získáno pouze několik zlomků středověké keramiky, jež se asi do pole dostala náhodně.

Doklady středověkého osídlení nepřineslo ani vyčištění tzv. Novosádké studny, která stávala v rohu nynějšího broskvového sadu u bývalé cesty z Velkých Bílovic k Vrbici. V srpnu a září 1976 byla tato studna spojeným úsilím Vlastivědného kroužku při OB a JZD ve Velkých Bílovicích vyčištěna. Byly z ní získány pouze předměty datovatelné do 2. poloviny 19. až počátku 20. století. I tak jsou tyto nálezy dobrou ukázkou hrncářské a džbánkařské produkce z minulého století. Charakteristické jsou v kolekcí zejména výrobky šaštínské a zakuřované, vlesťováním zdobené nádoby z Modré u Velehradu /tab. 29:3/. U dalších nádob nelze podle našich dosavadních znalostí provenienci zjistit. Zajímavá je značka kříže na uchu jednoho hrnku /tab. 29:3/, jež dokládá přežívání některých, původně snad s lidovou vírou spojených představ ochranného charakteru ze středověku až do nedávné minulosti /4/. Podle sdělení starých pamětníků se v dnešním broskvovém sadu, na svahu údolí potoka, vyorávaly kameny. Je možné, že předpokládaná osada stávala v těchto místech. Celý terén v okolí "Hradištěku" prošel však takovými úpravami, že v současné době je možnost objevení sídliště v těchto místech téměř zcela vyloučena.

Při úpravách terénu byly též zachyceny poslední zbytky slovanského sídliště z 9. století. Byly to dvě pece s předpečními jámami, které byly vyplněny zlomky mazanice a několika fragmenty keramiky, datovatelné do střední doby hradištní. Dle polohy pecí asi 400 m severně od pohřebiště v trati "Úlehly" lze vyslovit domněnku, že právě k tomuto sídlišti nekropole náležela. Odpovídá tomu i vzdálenost a umístění pohřebiště.

P o z n á m k y :

- 1 Popis hrádku srov. Unger J., Archeologický výzkum středověkých hrádků na jižní Moravě se zvláštním zřetelem na výsledky výzkumu v Popicích pod Palavou, VVM XXII, 1970, 45.
- 2 Srov. Měřínský Zd., Středověké hrádky a tvrze na jihozápadní Moravě /Jihlavsko a Telečsko /,

- 3 Srov. Měřínský Z., Zaniklé osady na Moravě v lidovém vyprávění, nepubl. ročníková práce na odd. etnografie FF UJEP v Brně, Brno 1971, 1 n.
- 4 Scheufler V., Lidové hrnčířství v českých zemích, Praha 1972, 55.

Oberflächenuntersuchungen und Rettungsaktionen in der Umgebung von Velké Bílovice /Bez. Břeclav/, im Jahre 1976. Während der Grabung des grossmährischen Gräberfeldes bei Velké Bílovice wurde eine Reihe von Terrainbegehungen in der Umgebung der Lokalität vorgenommen. Im April 1976 führte man eine Oberflächenuntersuchung in der Flur "Hradištěk" nordöstlich von dem mittelburgwallzeitlichen Gräberfeld in der Flur "Úlehly" durch. Der Hausberg, der in einer Sporenhöhenlage liegt, ist nach den Keramikfunden mittelalterlich. Ferner stellte man einige näher nicht datierbare Objekte am Hang gegenüber der Anhöhe mit der Motte fest, also nördlich und nordöstlich des Gräberfeldes. Die Volkstradition legt an diesen Ort die mittelalterliche Dorfwüstung "Novosady". Überzeugende Beweise von dessen Existenz brachten die Lesefunde und Rettungsaktionen nicht und nicht einmal beim Reinigen des sog. Novosader Brunnens wurden ältere Funde als aus der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts gefunden. Bei Terrainherichtungen hat man auch die letzten Reste der slawischen Siedlung aus dem 9. Jahrhundert erfasst. Es handelte sich um zwei Ofen mit Vorherdgruben. Sie lagen ca. 400 m nordwestlich von dem Gräberfeld.

ZPRÁVA O POVRCHOVÝCH PRŮZKUMECH A ZAMĚŘOVÁNÍ STŘEDOVĚKÝCH HRÁDKU A TVRZÍ NA JIHOZÁPADNÍ MORAVĚ

/okr. Jihlava, Třebíč /

Zdeněk Měřínský, AÚ ČSAV Brno

/Tab. 30,31 /

V letním období roku 1976 byl započat systematický povrchový průzkum a mapování drobných středověkých fortifikací na Jihlavsku a Telečsku s cílem komplexního monografického zpracování hrádků a tvrzí v této oblasti. Ve dnech 12. - 13. června 1976 byl zaměřen hrádek na zaniklé středověké osadě Čížov u Staré Říše /okr. Jihlava /. Dne 12. června byl proveden též povrchový průzkum na zaniklé středověké osadě Střenč u Jestřebí /okr. Jihlava /. V období od poslední návštěvy lokality v roce 1971 se zřítily část dochovalé kamenné zdi, která je podle lidové tradice pozůstatkem po tvrzi /1 /. Téhož dne byla navštívena i lokalita v poloze Hirschbühel v jižní části Stonařova /okr. Jihlava / /tab. 30:2 / a obec Přímělkov /okr. Jihlava /, kde stávala tvrz, přeměněná během 17. - 18. století na sýpku. Dne 11. června byla prohlédnuta poloha "na Spádech" na ostrožně nad soutokem Jihlavy a Brtničky u Přímělkova. Zde se dochovalo na ostrožně, přetnuté dvěma příkopy, výšinné opevnění a základy dvojdielné kamenné stavby. 13. června 1976 byl zdokumentován hrádek na zaniklé středověké osadě Štítky u Svojkovic /okr. Jihlava /.

Druhá akce, spojená s mapováním a zaměřováním středověkých fortifikací na Českomoravské vrchovině, byla provedena ve dnech 12. - 15. VIII. 1976. Byl zaměřen hrádek na levém břehu řeky Jihlavy naproti Bransouzům /okr. Třebíč / /tab. 30:1 /, hrádek Střelíště u Radonína /okr. Třebíč / a tvrz na zaniklé středověké osadě Dašovice u Lesné /okr. Třebíč /. Kromě toho byl navštíven zámek v Heralticích /okr. Třebíč / /tab. 31:2 /, jenž vznikl na místě středověké tvrze a prohlédnuty pozůstatky kamenných zdí v místech vodní tvrze ve Štěměchách /okr. Třebíč / /tab. 31:1 /. Dne 28. VIII. 1976 byla zdokumentována průjezdní kamenná věž opevněného mlýna u Černíče /okr. Jihlava /.

V budoucnu bude nutno zdokumentovat další lokality v regionu /Kostelec, Bezděkov, Bltkov atd./, věnovat pozornost archeologickým pramenům i historii jednotlivých lokalit. Předběžně byly některé získané poznatky zobecněny a teoreticky zhodnoceny na konferenci o středověkých hrádcích a tvrzích, jež se konala na podzim roku 1976 v Mikulově /2 /.

Poznámky:

- 1 Srov. vyobrazení pozůstatků zdiva. Měřínský Z., Průzkum zaniklých středověkých osad na moravské straně Českomoravské vrchoviny v letech 1962-1970, AR XXVIII, 1976, tab. 1, 2 na str. 479. Na str. 405-417 je popis dalších hrádků na ZSO /Čížov, Dašovice, Střenč, Štítky /.
- 2 Měřínský Z., Středověké hrádky a tvrze na jihozápadní Moravě /Jihlavsko a Telečsko /. Teze referátů a sdělení Celostátního semináře archeologů středověku. Mikulov 1976 "Odras feudalismu v hmotné kultuře vesnice 13. - 15. století", 19-20. Týž, Středověké hrádky a tvrze na jihozápadní Moravě /Jihlavsko a Telečsko /, Archaeologia historica II, 1977, 37-44.

1

2

3

4

5

6

Tab. 29

Velké Bílovice /okr. Břeclav / . Hrnčířské a džbánkářské výrobky z druhé poloviny 19. a počátku 20. století, získané při čišění tzv. Novosádké studny. - Töpfer- und Krugerzeugnisse aus der zweiten Hälfte des 19. und dem Beginn des 20. Jahrhunderts, bei der Reinigung des sog. "Novosádká" Brunnens gewonnen.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1976.

- Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : doc. dr. B. Klíma, A. Životská
Na titulním listě : Bronzová přezka ze slovanského sídliště v Mutěnicích
Tisk : Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Gottwaldov, provoz 34 -
Kyjov
Evidenční číslo : ÚVTEI-73332
Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejné